

PŘEDMĚT HRA NA KLAVÍR NA ZUŠ INTEGROVANÝ S KOMUNIKACÍ V CIZÍM JAZYCE (ANGLICKY NEBO NĚMECKY). AUTOEVALUACE Z POHLEDU UČITELE ZUŠ A VŠ

Zdeněk Vašíček

Abstrakt: Příspěvek informuje o tradiční výuce předmětu na ZUŠ Tišnov a o jeho nově zahájené výuce v Metodickém centru Hudební fakulty JAMU v Brně.

Klíčová slova: alternativní školy, dvojjazyčné vyučování.

Abstract: This contribution informs about the established teaching of the subject "Piano Playing" integrated with communication in a foreign language (English or German) in the Primary Arts School in Tišnov and about the newly inaugurated teaching of this subject in the Methodical Centre of the Janáček Academy of Music and Performing Arts in Brno.

Key words: alternative schools, bilingual teaching.

CLIL V ČESKÉ REPUBLICE

Zkratka CLIL znamená "Content and Language Integrated Learning". Volně přeloženo jde o „vyučování spojující nějaký běžný předmět s komunikací v cizím jazyce“. V Evropské Unii přibývá škol zavádějících takové předměty (Marsh, 2001, s. 59). Respektovány jsou jak individuální komunikativní potřeby (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 145), tak individuální vzdělávací programy (Kaprálková a Bělecký, 2004, s. 9). Od společenské potřeby se přechází k realizaci *individuální* potřeby žáka.

CLIL NA ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ ŠKOLE TIŠNOV

Jako učitel ZUŠ Tišnov o CLIL na této škole průběžně informuji ve sbornících ČAPV. Tato studie volně navazuje na studii předcházející (Vašíček, 2004).

Oproti školnímu roku 2003/2004 ubylo v integrovaných předmětech pět žáků z důvodu jejich odchodu ze ZUŠ. Důvody odchodu byly dilem absolutorium ZUŠ, dilem nezájem o další studium. U dvou žáků jsem přerušil cizojazyčnou komunikaci z důvodu náročné přípravy na soutěž. Dva noví žáci přibyli. Došlo tak k dílčí obměně obou výzkumných vzorků.

Ve školním roce 2004/2005 pokusné vyučování integrovaných předmětů na ZUŠ Tišnov pokračovalo opět ve dvou výzkumných vzorcích. Ve vzorku první fáze byli zařazeni 3 žáci (2 angličtina, 1 němčina), ve vzorku druhé fáze 8 žáků (4 angličtina, 4 němčina), celkem tedy 11 žáků. Z výchozího výzkumného vzorku 12 žáků (= 100 %) ze září 2000 vydrželo až dosud 5 žáků (= 42 %). V mém celkovém učitelském úvazku 23 vyučovacích hodin týdně tvořilo zmíněných 11 žáků 48 % mé přímé vyučovací povinnosti.

Učebním materiálem byl nadále můj malý tříjazyčný tematický učební slovník v rozsahu 24 stran (asi 400 lexikálních jednotek v každém cizím jazyce). Učební metoda spočívala v prostém využití slovní zásoby tohoto slovníku dle cizojazyčných vědomostí a dovedností žáků za návaznosti na jejich studium na všeobecně vzdělávací škole. Nově se vyskytnuvší cizojazyčné odborné termíny jsem žákům zapisoval přímo do jimi hraných notových materiálů. V první fázi byla používána minimální gramatika (slovesa výhradně či převážně v přítomném čase), ve druhé fázi gramatika rozvinutější (minulý a budoucí čas sloves).

Pokusné vyučování probíhalo od začátku září 2004 do 10. června 2005. Celkový počet jeho vyučovacích hodin byl 281 (= 100 %), z toho 169 (= 60 %) s komunikací v angličtině, 112 (= 40 %) s komunikací v němčině.

Pokud jde o standardní předmět HRA NA KLAVÍR, žáci v obou výzkumných vzorcích splnili požadavky dané učebními osnovami (resp. územ na ZUŠ Tišnov) a ve druhém pololetí obdrželi prospěch „výborný“. Komunikace v integrovaných předmětech probíhala dle mých pozorování (zúčastněných i ze záznamu) standardně. Stav užívání cizojazyčných prostředků *individuálně kolísá* ve výzkumném vzorku první fáze zhruba mezi deskriptory A1 a A2, ve výzkumném vzorku druhé fáze zhruba mezi deskriptory A1 až B2: myšleno vždy zúženě pro potřeby předmětu HRA NA KLAVÍR (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 112–132).

Koncem března 2005 jsem administroval dotazník a provedl vyhodnocení (Likertova škála, medián). Z důvodu nedostatku místa uvedu odpovědi vzorků jen na dvě klíčové položky:

- na položku č. 13 „Chceš pokračovat v předmětu HRA NA KLAVÍR s komunikací v cizím jazyce i nadále?“ byla sice odpověď výzkumného vzorku druhé fáze již za školní rok 2003/2004 NAPROSTO ANO a za školní rok 2004/2005 také NAPROSTO ANO, ale odpověď výzkumného vzorku první fáze za školní rok 2003/2004 byla NEVÍM (dotazník ze září 2004) a za školní rok 2004/2005 jen SPÍŠE ANO (!)
- na položku č. 17 „Kdyby byla v předmětu HRA NA KLAVÍR komunikace v cizím jazyce zrušena a předmět pokračoval dále s komunikací pouze v češtině, považoval/a bys to pro sebe za ztrátu?“ byla sice odpověď výzkumného vzorku druhé fáze již za školní rok 2003/2004 NAPROSTO ANO a za školní rok 2004/2005 také NAPROSTO ANO, ale odpověď výzkumného vzorku první fáze za školní rok 2003/2004 kolísala mezi SPÍŠE NE a NEVÍM (dotazník ze září 2004) a za školní rok 2004/2005 byla jen NEVÍM (!).

Jako příčinu uvedených disproporcí vidím *vyšší věkový průměr výzkumného vzorku druhé fáze oproti výzkumnému vzorku první fáze*: ve školním roce 2003/2004 byl poměr věkových průměrů obou výzkumných vzorků 15 : 10,5 letům, ve školním roce 2004/2005 pak 17 : 12 letům. (Připomínám obměnu obou výzkumných vzorků!)

Dne 12. ledna 2005 proběhlo odborné CLIL-setkání studentů a pedagogů z různých evropských vysokých škol, které uspořádala Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Na základě pozvání pana odb. as. PhDr. Tomáše Janíka, M. Ed. et Ph. D., odborníka pro otázky vyhodnocování CLIL, zde šest mých žáků ze ZUŠ Tišnov demonstrovalo integrované předměty: 4 žáci s komunikací v angličtině, 2 žáci s komunikací v němčině. Existence těchto předmětů na ZUŠ Tišnov byla jmenovaným odborníkem hodnocena kladně.

CLIL V METODICKÉM CENTRU HUDEBNÍ FAKULTY JANÁČKOVY AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V BRNĚ

Metodické centrum Hudební fakulty JAMU v Brně připravuje kurzy pro učitele základních uměleckých škol. V souladu se zájmy svých frekventantů zřídilo nově jazykové kurzy nazvané „Angličtina u klavíru“ a „Němčina u klavíru“, jejichž jsem se od září 2004 stal učitelem. Koncepce kurzů byla následující. V prvním roce bude procvičováno rozsáhlé odborné lexikum na minimální gramatice, ve druhém roce gramatika středního rozsahu na tomto lexiku. Každý ročník skončí nepovinnou závěrečnou zkouškou, jejíž složení je však předpokladem buď postupu do druhého ročníku nebo získání osvědčení v druhém ročníku.

Frekventanti kurzů byli rozděleni do skupin nikoli podle stupně jejich cizojazyčné pokročilosti, nýbrž podle jejich vlastních časových možností. Nastoupilo celkem 68 (= 100 %) frekventantů, z toho do „Angličtiny u klavíru“ 44 (= 65 %) a do „Němčiny u klavíru“ 24 (= 35 %). Šlo o 2 ředitele (= 3 %) a 62 učitelů (= souhrnně 91 %) českých, moravských, slezských a částečně slovenských ZUŠ, 3 učitele (= 4,5 %) českých pedagogických fakult a 1 studentku VŠ (= 1,5 %). V přihláškách do jazykových kurzů se frekventanti sami označili: začátečníci 34 (= 50 %), středně pokročilí 16 (= 23 %) a pokročilí 12 (= 18 %). Údaj neuvedlo 6 (= 9 %). Frekventantů v kurzech postupně ubývalo. Na začátku druhého semestru (v únoru 2005) jich pokračovalo již jen 51 (= 75 % výchozího stavu). Z těchto 51 frekventantů (= 100 %) pokračovalo 34 (= 67 %) v angličtině a 17 (= 33 %) v němčině. Z odešlých 17 frekventantů (= 100 %) se frekventanti sami označili jako: začátečníci 10 (= 59 %), středně pokročilí 5 (= 29 %) a pokročilí 2 (= 12 %). Ve druhém semestru se ubývání frekventantů zastavilo.

Na konci prvního semestru jsem administroval dotazník a provedl vyhodnocení (Likertova škála, medián). Dotazník si vyzvedlo 48 (= 100 %) frekventantů a odevzdalo vyplněný 45 (= 94 %) frekventantů. Dotazník poskytl konkrétnější data než přihláška. Ve vyučování předmětu hra na klavír měli frekventanti následující praxi: 0 roků

praxe 2 (= 4,5 %), 1 až 5 roků praxe 6 (= 13 %). 5 až 10 roků praxe 9 (= 20 %), 10 až 15 roků praxe 8 (= 18 %) a 15 a více roků praxe 20 (= 44,5 %). **Převažovali tedy zkušení učitelé.** V cizím jazyce (angličtině nebo němčině) měli frekventanti následující přípravu (procenta jsou zaokrouhlena): žádná příprava 4 (= 9 %), samostudium 1 (= 2 %), různé jaz. kurzy 6 (= 14 %), ZŠ - jaz. škola 1 (= 2 %), ZŠ + SŠ 6 (= 14 %), ZŠ + SŠ + jaz. kurzy 1 (= 2 %), ZŠ + SŠ + jaz. škola 1 (= 2 %), ZŠ + SŠ - VŠ - jaz. kurzy 1 (= 2 %), ZŠ + SŠ + VŠ + jaz. kurzy 3 (= 7 %), pouze SŠ 14 (= 32 %), SŠ + jaz. kurzy 1 (= 2 %), SŠ - VŠ + jaz. škola 2 (= 4 %), VŠ + jaz. kurzy 1 (= 2 %), pouze jaz. škola 2 (= 4 %), VŠ + kontakt s cizojazyčným prostředím 1 (= 2 %). Podrobné uvedení cizojazyčné přípravy frekventantů ukazuje její druhovou rozmanitost. 11 frekventantů (= 24 %) vykonalo z angličtiny nebo z němčiny různé zkoušky, z toho 1 frekventant státní všeobecnou zkoušku.

V akademickém roce 2004/2005 proběhlo celkem 118 vyučovacích hodin (= 100 %), z toho 74 (= 63 %) „Angličtiny u klavíru“ a 44 (= 37 %) „Němčiny u klavíru“. Za akademický rok každý frekventant navštívil průměrně 15 vyučovacích hodin (= 100 %) s průměrnou absencí 4 vyučovací hodiny (= 27 %). Součástí jazykových kurzů byla moje dvouhodinová přednáška teorie CLIL v každé skupině frekventantů. Dva frekventanti (= 4 %) se zajímali o akční výzkum. Těžiště práce spočívalo v praktickém procvičování lexika mého malého tříjazyčného tematického učebního slovníku v modelových situacích u klavíru. Jeden frekventant byl vždy „žákem“ dělajícím chyby, druhý frekventant „učitelem“. Moje funkce byla hlavně poradní. Učební metodu viz v souvislosti se ZUŠ Tišnov výše. Frekventanti podle svých možností mohli jít nad rámec jak lexika malého slovníku, tak učební metody. Stav používání cizojazyčných prostředků *individuálně kolísal*: všeobecně se pohyboval zhruba kolem deskriptoru A2 s výkyvy k A1 na jedné straně (více případů) a k B2, popř. až k C1, na straně druhé (méně případů): myšleno vždy zúženě pro potřeby předmětu HRA NA KLAVÍR (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 112–132). Uvažované nasazení mého velkého tříjazyčného tematického učebního slovníku (s rozsáhlým odborným lexikem) ve druhém semestru se ukázalo předčasným. Při příležitosti závěrečné zkoušky jsem frekventantům předal druhý díl mého malého slovníku (CD-verze v rozsahu 144 stran se zhruba 1500 lexikálními jednotkami v každém cizím jazyce) pro samostatnou práci. Obsahem závěrečné zkoušky bylo cizojazyčné (v angličtině nebo němčině) řešení hráčských a hudebně naukových problémů vznikajících v souvislosti se hrou klavírní etudy.

Z důvodu nedostatku místa uvedu odpovědi frekventantů jen na dvě klíčové položky dotazníku (v podrobnějším provedení a doplněné mým komentářem):

- položka č. 9 „Předmět >Hra na klavír< hodlám na své ZUŠ spojit s komunikací v cizím jazyce.“: NAPROSTO ANO 11 frekventantů (= 24,5 %); SPÍŠE ANO 19 frekventantů (= 42 %); NEVÍM 11 frekventantů (= 24,5 %); SPÍŠE NE 4 frekventanti (= 9 %); NAPROSTO NE 0 frekventantů (= 0 %). Vyskytly se potíže: např. u jednoho frekventanta „Němčiny u klavíru“ žádný jeho žák tento jazyk dosud nestudoval!
- položka č. 16 „Mým jazykovým kurzem v MC JAMU jsem zklamán/a.“: NAPROSTO ANO 0 frekventantů (= 0 %); SPÍŠE ANO 2 frekventanti (= 4 %); NEVÍM 1 frekventant (= 2 %); SPÍŠE NE 14 frekventantů (= 31 %); NAPROSTO NE 28 frekventantů (= 62 %). Toto vcelku pozitivní zjištění nelze z důvodu všeobecně dosahovaného deskriptoru A2 přeceňovat.

Vzhledem k uzavěrce této studie jsem nemohl zahrnout data z dotazníku administrovaného na konci druhého semestru.

SPOJITÝ POHLED UČITELE ZUŠ A VŠ

Od učebního programu se požaduje *modulárnost* vzhledem k *heterogenitě* žáků (sr. Spilková, aj., 2004, s. 254). Heterogenita mých žáků – myšleno nyní spojitě jak na ZUŠ, tak na JAMU – byla extrémní: ve věku (zhruba od 10 do 60 let), ve vyučovacelské praxi předmětu HRA NA KLAVÍR (zhruba od nuly do 40 let) i ve stavu používání cizojazyčných prostředků (zhruba od nuly do státní všeobecné zkoušky).

Doplňuji, vyvozují a shrnuji. Ve výuce v ZUŠ Tišnov i v Metodickém centru Hudební fakulty JAMU se ukázalo dílem paralelně, dílem komplementárně, že

- pokud jde o mé tříjazyčné tematické učební slovníky, „malý je příliš malý a velký je příliš velký.“ Proto provedu zhruba tyto inovace: vstupní slovník = 2 strany (*tak stručný* proto, aby neodradil žáka hned na začátku), malý slovník = 20 stran, střední slovník = 200 stran, velký slovník = 2000 stran (*tak rozsáhlý* proto, aby se přiblížil deskriptorům úrovně C). Každý následující slovník v sobě zahrne slovník předchozí a umožní *návaznost studia*
- existence jak integrovaných předmětů na ZUŠ Tišnov (jako základní škole), tak jazykových kurzů v Metodickém centru Hudební fakulty JAMU (jako vysoké škole) by mohla vést k metodické i personální *návaznosti komplexní evaluace*.

Modulární řešení učebního programu integrovaných předmětů by mělo být *komplexně potrojně*, zahrnující v sobě úroveň ZŠ, SŠ i VŠ. Výše uvedené tři úrovně jsou ovšem myšleny čistě teoreticky z důvodu jejich překrývání. Ideálem je, aby v integrovaném předmětu *kdokoli* mohl *kdykoli* začít *kdekoli* a odtud *jakkoli* dospět *kamkoli* – až k deskriptorům úrovně C.

PEDAGOGICKÝ VÝZKUM: REFLEXE SPOLEČENSKÝCH POTŘEB?

1. kapitola této studie konstatuje *společenskou* potřebu integrovaných předmětů. 2. a 3. kapitola dokládají prostřednictvím pedagogického výzkumu, že mezi tuto potřebu a *individuální* potřebu žáka nelze vždy položit rovnítko. Pedagogický výzkum bude mít hodnotu reflexe *společenských* potřeb všude tam, kde se tyto potřeby *individuálně* projeví.

LITERATURA

1. KAPRÁLEK, K. a BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2.
2. MARSH, D. (ed.) *CLIL/EMILE*. Jyväskylä (Finland): University of Jyväskylä, 2001.
3. SPILKOVÁ, V., aj. *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-081-6.
4. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. 1. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0404-4.
5. VAŠÍČEK, Z. *Předmět HRA NA KLAVÍR na ZUŠ integrovaný s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy): Autoevaluace průběhu první a druhé fáze pokusného vyučování*. In: Profese učitele a současná společnost: 12. konference ČAPV: Sborník referátů [CD-ROM]. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004, s. 41. ISBN 80-7044-571-8.

Kontakt

MgA. et MgA. Zdeněk Vašíček, Ph.D.
ZUŠ, Dvořáčkova 316, 666 01 Tišnov
e-mail: zdenek.vasicek@c-box.cz